

Nr 24

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning rörande de framtida utvecklingsmöjligheterna för kommunerna i Roslagen och Stockholms läns skärgård.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I:498 av herrar *Söderquist* och *Alexanderson* samt II: 615 av herr *Helén m. fl.* hemställes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om allsidig utredning beträffande de framtida utvecklingsmöjligheterna för kommunerna inom Roslagen och Stockholms läns skärgård.

I motionerna framhålles att befolkningsutvecklingen inom Roslags-sektorn av Stockholms län visat oroande tendenser och att särskilt norra delen av Roslagen utgör en typisk avfolkningsbygd. Orsakerna anses bl. a. vara förändringar i jordbruksdriften, tillbakagång av tidigare näringsgrenar samt dåliga kommunikationer, som bromsat företagets utbyggnad och motverkat nyetablering av industrier.

Beträffande befolkningsutvecklingen inom några kommuner i länsdelen framlägger motionärerna statistiska uppgifter utvisande bl. a. att den totala befolkningmängden för kommunerna sjunkit från 66 415 år 1910 till 47 233 år 1958.

Vidare säger motionärerna att länets företagarförenings verksamhet lämnat positivt resultat men att dess resurser har varit otillräckliga för att kunna hejda befolkningsminskningen. Erfarenheten har visat att industri-lokaliseringen är ytterst viktig härvidlag och att en plan för den önskvärda utvecklingen, utvisande de faktiska förutsättningarna, skulle vara till stor nytta.

Utredningar har gjorts eller pågår angående näringsgeografi och försörjningsunderlag beträffande jordbruk och skog. Motionärerna anser att motsvarande utredning bör utföras för övrigt näringsliv och bör utmynna i överväganden med förslag till konkreta åtgärder.

I motionerna föreslås att länsutredningens fortsatta arbete anförtros åt en statlig kommitté med huvuduppgift att finna praktiska former för bättre levnadsvillkor i Roslagen. Utredningen borde pröva av motionärerna angivna förslag till ombyggnader av järnvägslinjer och vägar inom området, då en sådan omläggning och komplettering skulle skapa andra och bättre möjligheter till en industriell expansion och torde vara det radikalmedel som icke kan undvaras om den hittillsvarande ogynnsamma utvecklingen skall kunna brytas.

För i första hand bilfärjetrafiken på Finland har det varit stort behov, i synnerhet sommartid, av en utbyggd hamn.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II: 615.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från länsstyrelsen i Stockholms län samt berett Stockholms läns landstings förvaltningsutskott och Stockholms läns företagareförening tillfälle att inkomma med yttrande.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför:

Vad först gäller skärgårdsproblemen må följande nämnas om länsstyrelsens åtgärder.

På länsstyrelsens initiativ har en arbetsgrupp utfört en översiktlig planering rörande markanvändning och bebyggelse för Stockholms skärgård. Planen redovisades år 1956 och har i stort legat till grund för berörda delar av den regionplan, som upprättats inom Stockholms-traktens regionplane-förbund, samt för kommunernas fortsatta översiktsplanering.

Genom länsstyrelsens åtgärder har bildats en ekonomisk stiftelse — Stiftelsen Stockholms skärgård — som skall medverka till ett bevarande av skärgårdens ideella och reella värden. Bland stiftarna märks, förutom skärgårdskommunerna, landstinget och Stockholms stad.

Skärgårdens trafikfrågor har vid olika tillfällen varit föremål för länsstyrelsens åtgärder. År 1956 överlämnade länsstyrelsen till Konungen en redogörelse för trafikförhållandena och föreslog vissa utredningar för den framtida skärgårdstrafiken. Båttrafikfrågorna är för närvarande föremål för undersökningar genom ett av handelsdepartementet tillsatt trafikutskott; länsstyrelsen kan genom en observatör följa utskottets arbete.

Genom beslut den 5 december 1958 har Kungl. Maj:t uppdragit åt länsstyrelsen att i samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen företaga en utredning rörande sysselsättningsfrågorna i skärgården. Utredningen skulle främst inriktas på att söka lösningar på praktiska problem.

Länsstyrelsen har nu slutfört den första delen av skärgårdsutredningens arbete. Förhållandena har studerats. Behovet av åtgärder på olika områden har diskuterats. Förslag till lösningar på vissa konkreta problem har lämnats vid besök som länsstyrelsen under landshövdingens ledning och under medverkan av berörda länsorgan gjort i de sexton skärgårds- och kustkommuner som utredningen omfattar. I samband med kommunbesöken har länsstyrelsen också haft kontakt med befolkningen på ett 25-tal öar samt med berörda centrala statsmyndigheter, organisationer och vissa privata företag.

Bearbetningen av skärgårdsutredningens material har påbörjats. Sammanställningen av materialet beräknas bli klar inom de närmaste månaderna. Länsstyrelsen torde få anledning — i samband med att utredningsresultatet redovisas — att hos Kungl. Maj:t hemställa om statsmakternas medverkan för att lösa vissa konkreta problem i skärgården.

I de här aktuella motionerna har frågan om bilfärjetrafiken på Finland kortfattat berörts. Möjligheterna till utbyggnad av färjehamn vid Kappelskär inom Frötuna kommun har särskilt omnämnts.

Under sommaren 1959 har bilfärje- och passagerartrafik på Åland bedrivits av ett svenskt rederi från Simpnäs i Väddö kommun och av ett finskt rederi från Gräddö i Frötuna kommun till Korpo i Ålands skärgård. Genom det senare rederiets försorg pågår under innevarande vinter f. ö. anläggandet av den ovannämnda färjehamnen med tillfartsväg vid Kappelskär.

Enligt vad nu är känt kommer inom länet trafik på Åland—Finland under kommande sommar att bedrivas från Grisslehamn och Simpnäs i Väddö kommun, från Norrtälje stad och från Gräddö—Kappelskär i Frötuna kommun.

Efter underhandskontakt med chefen för kommunikationsdepartementet har länsstyrelsen låtit utföra en undersökning rörande lämpliga hamnar efter roslagskusten för trafik på Åland—Finland. Utredningen, som i dagarna skall överlämnas till kommunikationsministern, kommer att belysa olika hamnalternativs förutsättningar, approximativt beräknade kostnader för nödvändiga hamnutbyggnader, landkommunikationerna i anslutning till hamnarna och behovet av vägutbyggnader i samband med de olika hamnalternativen.

För den del av länet, som ligger norr om Stockholms-traktens regionplane-förbunds område, har, som nämnts i motionerna, sedan 1957 bedrivits en undersökning syftande till en regionplanemässig översikt anpassad efter länsdelens säregna förhållanden. Arbetet utföres av en arbetsgrupp inom länsförvaltningen på uppdrag av länsstyrelsen och under ekonomisk medverkan av landstinget.

Frågan om landsbygdsnäringarnas minskande försörjningsunderlag i norra länsdelen har varit föremål för en tidskrävande intensivundersökning; med utgångspunkt från resultatet av denna har befolknings- och arbetskraftsutvecklingen belysts; tätortsnäringarnas betydelse i området har också behandlats, och den industriella utbyggnaden inom området har uppmärksamats. I anslutning härtill har vissa förhållanden som påverkar tätortsnäringarnas utveckling analyserats. Frågan om järnvägsnätets omläggning till normal eller »tre-spår» har redovisats under hänvisning till dess behandling inom 1943 års järnvägskommitté och kommitténs skrivelse till kommunikationsministern den 14 december 1959. En fullständig redogörelse för planer och önskemål om vägutbyggnader inom området har lämnats.

Den nyssnämnda utredningen föreligger för närvarande i koncept och skall inom kort avlämnas till länsstyrelsen, landstinget samt till berörda kommuner och länsorgan.

Länsstyrelsen har med det ovan anförda velat redogöra för det utredningsarbete som länsstyrelsen under senare tid utfört eller håller på att slut-

föra rörande Roslagen och Stockholms skärgård. Vissa åtgärder i anslutning till utredningarna har genomförts. Länsstyrelsen räknar emellertid med, som tidigare nämnts, att få anledning påkalla statsmakternas medverkan i fråga om sådana åtgärder vars genomförande kräver statsmakternas särskilda beslut.

Då remissmotionerna i huvudsak synes syfta till en utredning om förhållanden och rörande geografiska områden som länsstyrelsen sålunda redan uppmärksammat, torde det enligt länsstyrelsens mening för närvarande saknas anledning biträda motionärernas önskemål om ytterligare utredning. Sådana skulle endast fördröja genomförandet av de brådskande konkreta åtgärder som redan nu framstår som nödvändiga.

Stockholms läns landstings förvaltningsutskott anser att de av motionärerna framlagda förslagen, som bör prövas av utredningen, i samtliga fall är frågor av stor vikt för Roslagen och Stockholms län. Bl. a. är det angeläget att viktigare vägar inom länsdelen blir föremål för ombyggnad till god standard. Vidare synes det förvaltningsutskottet mycket viktigt att acceptabel lösning på lång sikt snarast framlägges beträffande den egentliga skärgårdens kommunikationsproblem, då bl. a. det senaste avtalet med Waxholms Nya Ångfartygs AB endast avser tiden fram t. o. m. 31 oktober 1961.

Emellertid får förvaltningsutskottet i detta sammanhang anföra att de i motionerna framlagda frågorna, som bör prövas, i många fall redan är föremål för utredning. Bl. a. har den år 1954 bildade företagarföreningen till uppgift att genom olika åtgärder samt genom rådgivningsverksamhet söka komma till rätta med försörjningsproblemen på landsbygden. Vidare har det år 1959 av staten, Stockholms stad och Stockholms läns landsting tillsatta trafikrådet bl. a. till uppgift att framkomma med förslag till en lösning på lång sikt av kommunikationsfrågorna inom det skärgårdsområde, där Waxholms Nya Ångfartygs AB tidigare har uppehållit trafik. Trafikrådet, som består av en representant från vardera staten, Stockholms stad och landstinget bedriver sitt arbete i intim kontakt med länsstyrelsen och vägmyndigheterna och kommer i sitt arbete i beröring med en hel del av de frågor och problem, som motionärerna avser skall utredas genom en statlig kommitté.

Det synes förvaltningsutskottet tveksamt om ytterligare en kommitté skall tillsättas för att utreda dessa frågor. De utredningar som f. n. pågår bör, enligt förvaltningsutskottets mening, fortsätta, då de i många fall har lämnat positiva resultat. Länsdelsutredningen och trafikrådets uppgifter är av stor principiell betydelse för en hel del frågor inom Roslagen, och man bör därför avvakta de resultat och förslag till lösningar som dessa utredningar bör komma fram till inom den närmaste tiden, innan man tar ställning till tillsättande av en statlig kommitté.

Stockholms läns företagareförening framhåller att målsättningen för verk-

samheten är att främja en planmässig ökning av den mindre företagsamheten på sådana platser i länet, där behov och förutsättningar finnes. Aktiviteten har i huvudsak inriktats på följande tre verksamhetsgrenar:

- 1) Medverkan vid tillrättaläggandet av de allmänna förutsättningarna för industri och hantverk i olika delar av länet.
- 2) Åtgärder i syfte att främja den redan befintliga företagsamhetens utveckling.
- 3) Initiativ och åtgärder för lokalisering av företag till sådana orter i länet där behov och förutsättningar härför föreläggat.

Med åren har allt fler företag och kommuner gjort anspråk på att erhålla medverkan vid lösandet av såväl individuella som allmänna näringsproblem, och sedan företagarföreningen år 1954 erhöll möjligheter till långivning till företag i länet omfattas i det närmaste samtliga landskommuner, köpingar och städer i länet av föreningens verksamhet. De resurser, som föreningen har till sitt förfogande, har därigenom med åren blivit alltmer otillräckliga, och trots att många av de ärenden företagarföreningen haft att handlägga i största möjliga omfattning överförts på andra institutioner och privatkonsulterande företag har åtskilliga önskemål om bistånd i olika frågor från såväl företag som kommuner icke kunnat tillgodoses i önskvärd omfattning. Inom en kommun i norra Roslagen, där närings- och kommunikationsrådet under de första åren av dess verksamhet lyckades åstadkomma förhållandevis goda resultat, överväger man t. ex. att anställa en kommunal tjänsteman med i stort sett samma arbetsuppgifter inom kommunen som företagarföreningen har att fullgöra inom länet i dess helhet.

Företagarföreningens verksamhet ger emellertid vid handen att det trots de begränsade resurser som står till förfogande har varit möjligt att påverka näringslivets utveckling i positiv riktning. Förutom den medverkan som på olika sätt genom den konsulterande och långivande verksamheten lämnats vid utvidgningar av befintliga företag i Roslagen och andra delar av länet, har föreningen och f. d. rådet medverkat vid lokaliseringen av ett icke oväsentligt antal småföretag, företrädesvis till Roslags-området i länet.

Enligt en undersökning av företagarföreningens lokaliseringsverksamhet mellan åren 1950—1955 hade föreningen sålunda medverkat vid lokaliseringen av ett 60-tal företag med upp till 40 anställda, av vilka företag flertalet lokaliserats till norra länsdelen.

Dessa företag beräknades direkt och indirekt ge uppehälle åt ca 3 000 personer. Av företagen hade ca $\frac{1}{3}$ tidigare varit placerade i Stockholm eller andra större tätorter.

Ett närmare studium av orsakerna till dessa företags etablering kan kanske vara av intresse och i viss mån tjäna som vägledning för de fortsatta åtgärderna i lokaliseringsfrämjande syfte.

Det är givetvis många faktorer, som inverkar på ett företags val av lokaliseringssort. Genom den ingående kännedom om lokaliseringsorsakerna som erhållits i samband med den kontaktverksamhet och rådgivning, som ägt rum i varje särskilt lokaliseringsfall, har det emellertid varit möjligt att med rätt stor säkerhet avgöra den viktigaste lokaliseringsfaktorn.

Av 54 företag, startade genom medverkan av föreningen eller f. d. rådet, har de avgörande lokaliseringsorsakerna bedömts sålunda:

25 st. på grund av att lokaler varit tillgängliga. Av dessa lokaler har flertalet framkommit vid de inventeringar, som fortlöpande företagits av föreningen och f. d. rådet, därav 8 st. f. d. skolor och 4 st. f. d. mejerier.

22 st. på grund av företagarens personliga anknytning till den ort, där företaget etablerats. I 19 av dessa fall har företagaren varit bosatt på etableringsorten.

4 st. på grund av arbetskrafttillgång.

2 st. på grund av kommunala subventioner av omfattande mått.

1 st. på grund av råvarukälla.

Som framgår av denna sammanställning har tillgången på lokaler varit den dominerande lokaliseringsfaktorn. Det märkliga i detta sammanhang är, att lokalernas geografiska läge icke varit av så stor betydelse. De 8 f. d. skollokaler är t. ex. utplacerade på rena landsbygden men har ändå omskapats till producerande småindustrier av företagare från Stockholm och andra större tätorter.

Ett säkert medel att påverka småindustriens lokalisering synes därför vara att söka finna former för tillskapande av ändamålsenliga och billiga verkstadslokaler på lämpliga orter.

Som lokaliseringsfaktor nr två kommer det personliga initiativet och önskemålet att sätta i gång ett företag på den ort där det finns personliga anknytningar. Även här har företagareföreningen givetvis en viktig uppgift att fylla genom saklig rådgivning samt där så erfordras genom långivning.

Arbetskrafttillgången har icke i praktiken för den mindre industriens del visat sig vara så viktig lokaliseringsfaktor som man skulle kunnat tro. De nystartade företagen har emellertid svårt att få yrkeskunnig arbetskraft, vilket dock på många håll kunnat ordnas genom att bostäder ställts till förfogande för yrkeskunnig arbetskraft från andra delar av landet. I samband med nystart av något större industrier är det nödvändigt att även taga hänsyn till bostadsanskaffningen. På längre sikt är yrkesutbildningens rationella ordnande även av ytterst stor betydelse.

Beträffande industrilokaliseringen i övrigt kan sägas, att den enligt företagarföreningens erfarenheter är ytterst svårpåverkad. »Verkningsgraden» i lokaliseringsrådgivningen är kanske mest beroende på rent personliga faktorer synnerligen låg, och rätt få lokaliseringsärenden kan förväntas ge praktiska resultat.

En lösning i stort av befolkningsproblemen i t. ex. Roslags-området är givetvis teoretiskt möjlig genom en tänkt kraftig expansion av vissa orter, som kan upptaga den avflyttande befolkningen från landsbygden. Det praktiska genomförandet av en sådan plan torde emellertid i första hand helt vara beroende på de samhälleliga investeringsmöjligheterna och industri-lokaliseringen, vilka frågor åtminstone för överskådlig tid liksom hittills torde komma att förbli svårpåverkade.

Med hänsyn till de utredningar i hithörande frågor som för närvarande pågår torde en ytterligare utredning enligt företagarföreningens åsikt icke vara av behovet påkallad.

Utskottet

I motionerna anföres, att särskilt norra delen av Roslagen och skärgårdsdelen av Stockholms län utgör en typisk avfolkningsbygd med tillbakagående näringsliv och dåliga kommunikationer. Dessa förhållanden har visserligen uppmärksammats av såväl länets landsting som länsstyrelsen och vissa utredningar pågår, men dessa bör enligt motionärernas mening nu i stället anförtros åt en statlig kommitté. I de yttranden över motionerna, som utskottet inhämtat, avrådes emellertid från en dylik åtgärd, enär de nu pågående lokala utredningarna i vart fall först bör avslutas. Länsstyrelsen framhåller dessutom, att ett tillmötesgående av motionärernas önskemål endast skulle fördröja genomförandet av de brådskande konkreta åtgärder, som redan nu framstår som nödvändiga.

Utskottet delar denna uppfattning och får därför hemställa,

att de likalydande motionerna I: 498 och II: 615 ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 31 mars 1960

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande: Se under utlåtandet nr 23.